

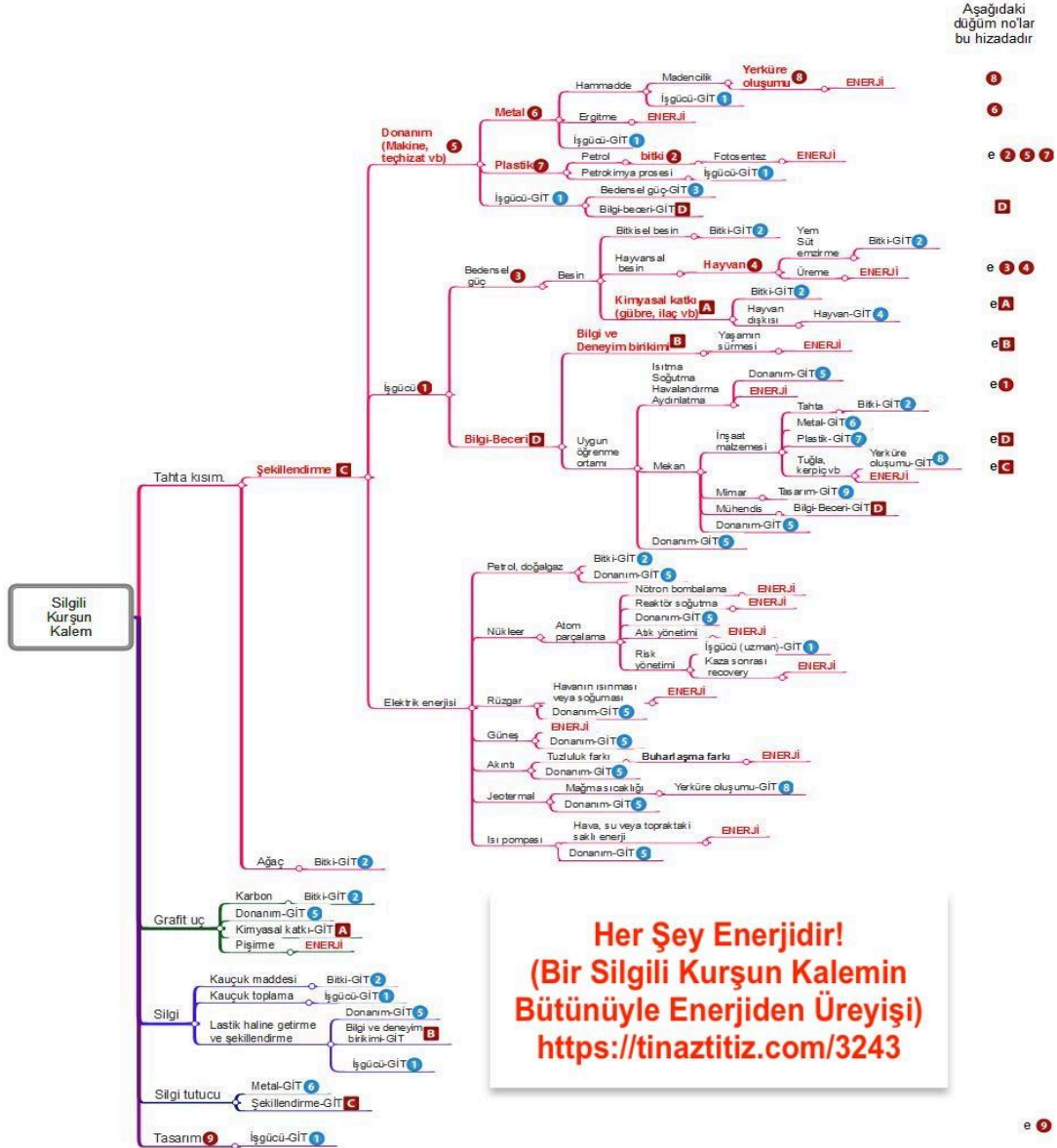
“Kavramlar Yaşamları Anlamlandırır”

Rev 10.2 - 14.07.2025

Editör: Tınaz Titiz (tinaztitiz@gmail.com)

Erişim Adresi : [TT Kavramları](https://bit.ly/4lrjTxr) (<https://bit.ly/4lrjTxr>)

© Tınaz Titiz®, Copyright 2024

(Büyütmek için [TIKLA](#))

Niçin?

Düşünceleri ifade amacıyla kullanılan sözel, görsel, eylemsel vd diller eğer kavramlar olmasaydı hiç bilgi taşıyamaz, akıl denilen yeti de ortaya çıkamayabilirdi.. Muhtemelen, akıl kavramına “kavrama gücü” denilmesi ve bu gücü hayata geçirme aracının da diller olmasının nedeni budur.

Gerek insan gerek diğer varlıkların en basit *evet-hayır* ya da *var-yok* iletileri (1/0) düşünce ve sanat dünyasının ürünlerini oluşturmak için kavramlar şeklinde bir araya geliyor.

Ve aynı zamanda varlıkların yaşamlarındaki tüm çabalarının yöneldiği, “sorun çözme” ya da “karmaşıklık yönetimi” denilen bir eylem alanını da dolduruyor. Tam burada *sorunlar*, *kavramlar* ve *diller* arasında heyecan verici bir ilişki göze çarpıyor: *Sorunları anlamak, onun için de düşünebilmek için kavramlara ihtiyaç olduğu!*

Bir adım daha ileri giderek şu da söylenebilir: Sorunların zorluk (karmaşıklık) düzeyi arttıkça daha yeni kavramlara ihtiyaç var. Buradan, Sorun Çözme girişimlerinin altın kuralı denilebilecek bir kural ortaya çıkıyor: *Her sorun, anlaşılmasını ve o yolla çözülebilmesini kolaylaştırabilecek kavramların geliştirilmesini gerektirir.* Farklı bir söyleyiş ise şöyle olabilir: *Bir sorun çözülüyor ise, muhtemelen anlaşılmasını kolaylaştırabilecek kavramlar mevcut değildir.*

Yaşamımın önemli bir bölümünü harcadığım toplum sorunlarının anlaşılması yolundaki çabalar sırasında yararlandığım ve kimilerinin de doğuşuna tanıklık etmiş bir kişi olarak, bazı kavramları, bu yolda emek sarfeden kişilerle bu kısa yayında paylaşmak istedim.

Biraz iddialı görünse de şunu söyleyebilirim: *Toplumlar kavram dağarcıklarının zenginliği ve bunun paylaşımındaki yaygınlık düzeyinde gelişebilirler!*

14 Eylül 2024, Kozyatağı

Lütfen bu sürümü (14.1) değerlendirip geri bildirimlerinizi paylaşır mısınız?

tinaztitiz@gmail.com adresine ePosta ya da

doğrudan ilgili kavrama (comment, yorum) olarak

geri bildirimde bulunabilirsiniz.

Tablo Kullanım Notları

- (1) Zaman içinde yeni kavramların eklenmesine imkân tanıyabilmek için başlangıçta sıra numaraları beşerli olarak verilmiş; daha sonra araya girenler ise en yakınından 1 artacak şekilde düzenlenmiştir.
- (2) Birbiri ile ilgili kavramlar için yer yer (Bkz. [xxx](#)) şeklinde göndermelere (referans) rastlayabilirsiniz. Bunlar aynen web adreslerinde olduğu gibi [altı çizili mavi yazılı](#) olup bulunduğu satırın başında mavi bir işaret vardır.
- (3) Okur Yorumları: Bu sütuna yapılan yorumlara mutlaka ePosta adresi bırakılmalıdır. Bu hem okurla ilişki kurulması hem de görüşlerinden daha etraflı yararlanmak için yararlı olacaktır.
- (4) eKitapta aramak istediğiniz bir kavramın ilk birkaç kelimesine göre düzenlenmiş bir dizin belgenin sonuna alfabetik olarak eklenmiştir. O kelimelere göre sıra numarası da dizinde yer almaktadır. Herhangi bir kavramı aramak için, alfabetik sıralı dizin kısmında kavram bulunur ve yanındaki sıra numarasına göre de ilgili satıra kolayca erişilebilir.
- (5) Kritiklik İndeksine göre A-B-C-D sınıfı kavram tanımları (belgenin ilk sayfasının başındaki son revizyon itibarıyla aşağıdaki kategorilerdeki kavramlar şunlardır):
 - (a) **A sınıfı Kavramlar:** Beyaz Nokta® yaklaşımlarını kesin çizgilerle ayırt edici, büyük bölümü Beyaz Nokta'ya özgü kavramlardır. Olup bitenleri genel felsefesiyle kavramak açısından tam anlaşılması gerekenlerdir. (15)
 - (b) **B sınıfı Kavramlar:** A sınıfı kavramların oluşturduğu anlayış çerçevesinde sorunları anlamak ve çözüm ipuçları oluşturmak için yararlanılabilecek asgari kavramlardır. (11)
 - (c) **C sınıfı Kavramlar:** Doğurganlığı yüksek bazı önemli toplum sorunlarını (*Kirli Çıkar Çatışması kaynaklılar, Korkusuzluk ortamını zedeleyici yönetim pratikleri* gibi) çözmek için gereken özel Sorun Çözme Araçları sayılabilecek kavramlardır. (13)
 - (d) **D sınıfı Kavramlar:** Daha anonim nitelikli (başka kuruluşlarca da kullanılabilen), BN'nın sık kullandığı, bu nedenle de Beyaz Nokta ile birlikte anılır olmuş kavramlardır. (38)

Toplam: 77 kavram

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
A Sınıfı Kavramlar (15)			
02	Liebig Minimum Yasası	https://kavramutfagi.com/kavram/minimum-yasasi-liebig-fici-yasasi	Liebig Minimum Yasası, yalnızca bitkiler için değil, tüm canlı organizmalar ve hatta sosyal topluluklar için geçerlidir. Bir sistemin büyümesi ya da başarısı, sahip olduğu kaynaklardan en az olanı kadar mümkündür; zincirin gücü en zayıf halkası kadardır. Bu yasa, bir bitkinin gelişimini topraktaki en az bulunan besin maddesiyle sınırlandırırken, bir toplumun ilerlemesini de en eksik kaynağı belirler. İnsan vücudunda bir iz elementin eksikliği tüm sistemi etkileyebildiği gibi, bir şirket ya da ülke de en zayıf alanı kadar gelişebilir. Bu kural, doğanın ve toplumların işleyişinde heyecan verici bir temel gerçekliktir.
04	Entropi	https://www.wikiwand.com/en/articles/Entropy https://youtu.be/DxL2HoqLbyA?si=G5aPFramwECBYXoH	Termodinamik kavramı 1850 yılında İskoç bilim adamı ve mühendis William Rankine tarafından termodinamik fonksiyon ve ısı potansiyeli adlarıyla anılmıştır. Termodinamik alanının önde gelen kurucularından Alman fizikçi Rudolf Clausius, 1865 yılında bu kavramı sonsuz küçüklükteki bir ısı miktarının anlık sıcaklığa bölümü olarak tanımlamıştır. Başlangıçta bunu dönüşüm içeriği, Almanca Verwandlungsinhalt olarak tanımladı ve daha sonra dönüşüm için Yunanca bir kelimeden entropi terimini icat etti. Evrendeki tüm yaşamların temelini oluşturan entropi, mikro sayılabilecek ölçekte güneşimizden gelen enerjinin, dünyamızdaki tüm yaşam formlarındaki her anlık değişimler boyunca bir bölümünün bir faydaya dönüşüp, bir bölümünün de verim kaybı olarak evrene dağıldığının ölçüsüdür. Güneş ve onu beslemiş olan kara delikler ise, çevresine yaydığı -yani kaybettirdiği- (entropi) enerjiler yoluyla giderek soğuyarak yokluğa doğru ilerlemektedir.
05	Akıl-Sezgi Etkileşimi	https://tinyurl.com/6a5wmf4c	Sezgi ve akıl etkileşimi bir spiral oluşturur. Sezgi yoluyla bir ihtimal akıl yoluyla denetlenip ortaya çıkmış bir değer varsa tekrar sezgi ile geliştirilme yolları “sezilmeye” çalışılıyor ve eğer “niye olmasın ki” gibi yine akıl dışı yolla, düşünce üretilip ardından tekrar, akıl denetimine açılıyor. Bu süreç sürekli olarak yineleniyor ve gelişme denilen olgu ortaya çıkıyor. Bu kısa akıl yürütmeden çıkarılabilecek bir sonuç, akıl ve sezginin "birbirinden koparılmadan" kullanılması gerekliliğidir.
10	Akıl Daraltıcı, Akıl Genişletici Akıl Dağıtıcı, Digital Ömür Törpüsü	https://tinyurl.com/vydy44f5	Akıl Daraltıcı, kişinin, kontrol altına alamadığı takdirde, düşünebilme sınırlarını daraltan etkilere verilebilecek bir isimdir. Örneğin, mesleki deformasyonlar (link) bu tür etkilere bir örnektir. Kişinin düşünebilme alanının sınırlarını etkileyebilecek çok sayıda daraltıcı için (link). Durum değerlendirme süreçlerimizin temel aracı olan, rasyonel düşünce zincirlerinin iki önemli akıl daraltıcısı: 1. Akıl ve sezgi'nin belirsizlikleri içinde, merakla gezinerek, heyecan verici yeni gerçeklerle karşılaşmak yerine, zihinsel konfor bağımlılıkları'nın esiri olarak (kesinlik tuzakları)na düşmek, 2. Gerektiğinde mevcut zihinsel kurgusunu (mind-set) terk etmeye hazır olarak, yeni bilgilere erişebilme arzu ve becerisine sahip olmamak.

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
15	Yanlışlanabilirlik	https://kavramutfagi.com/kavram/yanlislanabilirlik	Bilim'in ayırt edici özelliği "yanlışlanabilirlik" (falsifiability) olup, doğru olduğu iddia edilen bir teze karşı tezler ileri sürme özgürlüğü ve bir tek doğrulamayan hal bulunması halinde bile o tezin doğruluğundan vazgeçileceğinin taahhüdüdür.
20	Yetkin Akıl	https://tinyurl.com/y25smje3	Yetkin Akıl (YA) şöyle tanımlanabilir: Bir durumu kavramak, sonra da o durumun içerdiği sorunlara çözüm(ler) üretmek üzere, birden fazla ve akıllarını (kavrama güçlerini) sınırlayan daraltıcılarını askıya alabilen kişiler içindeki en yaratıcı ve bilgili akıllardan ve Yapay Zekadan da yararlanarak oluşturulacak akıl düzeyi. YA karakterize eden iki özellik, YA oluşturma kümesindeki bireylerin bilgi ve zekâ düzeylerini aşabilen sıradışı kavrama gücü ve yine sıradışı çözüm üretme gücüdür.”. YA zaman zaman Kolektif veya Birleşik Akıl olarak da anılmaktadır. Bkz. Kolektif Akıl , Birleşik Akıl , Strateji
25	Değer Transferi	https://bit.ly/4fZME1V	Herhangi bir ihtiyacın giderilmesi, mutlaka bir enerji harcamayı gerektirir. Her şey: Ya doğrudan bir enerji (Güneş) veya daha karmaşık bileşik ürünler (bina, alet, makine) Ya da bunların tümü kullanılarak üretilmiş daha karmaşık ürünler (bilgi, beceri, ar-ge)dir. Bunların tümüne bir ad vermek gerekirse en uygun isim “değer”dir. Maslow’un her ihtiyaç basamağı, bir alt basamaktakinden daha fazla enerji (ve/ya türevine) ihtiyaç gösterir. Toplumlarda daha üst ihtiyaç basamaklarına tırmanırken, kendilerini yönetenlerin üzerinde başa çıkılamaz bir baskı kurmaktadır. Bu baskıların kaçınılmaz iki sonucundan birisi, bir toplumu oluşturan çeşitli kesimler arasında, söz konusu enerji ve türevlerinin birbirlerinden transferi çatışmalarıdır. Toplum içi sömürülerin başlıca nedeni budur. Diğer sonuç ise, enerji ve türevlerinin, başka toplumlardan ya barışçıl yollarla (ticaret gibi) ya daha az barışçıl yollarla (sömürü yoluyla) ya da zorla (işgaller, savaşlar yoluyla) transfer edilmesidir . Bu ise, <i>barışçıl</i> , <i>az barışçıl</i> , <i>saldırgan araçların</i> tümünün birden sonuna kadar kullanılması demektir. Nitekim bugün fiilen olan da budur. Buradaki kritik kavram, her iki halde de geçerli olan yöntemin “ <i>değer transferi</i> ” olduğudur. Değer Transferi kavramı, Sömürüye Açık Alan kavramı ile (bkz. No 25) doğrudan bağlantılıdır.
26	Sömürüye Açık Alan		Her çözölemeyen sorun çevresinde, çeşitli iç ve dış niyet sahiplerince sömürülerek kendi lehlerine ve Türkiye aleyhine kullanılabilecek Sömürüye Açık Alanlar oluşmaktadır. Örnekler: • Ermeni sorunu çevresinde oluşan SAA, neredeyse tüm ülkelerin parlamentolarından “soykırımı tanıma yasaları” çıkarılacağı tehdidini (koz) ortaya çıkarmıştır. • <i>Kürt sorunu</i> çevresindeki SAA, silah satışı, anlık istihbarat verip vermeme, terör gruplarını destekleme gibi melanet ürünlerini barındırıyor. • Farklılıkların bütünlüğü nü sağlayamama sorunu çevresindeki SAA, ılımlı islam denilen ve tamamen islamcı terörizm ile başa çıkabilmek için Türkiye’yi kullanarak tasarımılanan Sorun Çözme Aracı’nı başımıza sarmıştır. Uluslararası oyunun temel kuralının pembe kazan-kazan ilkesine değil, büyük sopa kuralına göre işlediğini bir kere daha <i>sopalanarak</i> öğreniyoruz. • Eğitimi, ideolojik koşullandırma zannederek, bir yandan ayakları üzerinde duramayan muhtaç insan üretimi, bir yandan da dinci ve etnik ideolojik koşullandırmalara icazet

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			sağlanması gibi çok yönlü üretilen sorunların çevresindeki SAA'lar, ülkedeki onlarca melanet odağının beslendiği alanlar olmuştur. Demokrasi kavramının üzerine oturduğu uzlaşma kavramının içselleştirilemeyişi sorunu çevresindeki SAA, bu yaşam kolaylaştırıcı kavramın dönerek bir çoğunluk egemenliği olarak anlaşılmasına, bu ise bu egemenlikten çıkar sağlamayı amaçlamış kesimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.
30	Eğer...ise...dir / Eğer...değil ise ...dir	https://bit.ly/3X6gZTK https://bit.ly/3ZcczO4 https://bit.ly/4cQO7ot	Ağzımız ya da elimizden çıkan her yargı ifadesi yaşamımızı kolaylaştırır; çünkü insan -diğer canlılar bilinmez- belirsizlikten kaçır belirliliğe yönelir. Ama bu kolaylaştırıcılık bir yandan da birçok sorunun kaynağı haline gelir. Çünkü her yargı ifadesinin içinde biz söylemesek de en az bir veya birkaç tane (eğer ise) ya da (eğer değil ise) ön koşulu vardır; zaman tasarrufu(!) amacıyla onları genellikle söyleyip yazmayız. İşte bu ihmal ettiğimiz koşullar birçok sorunun kaynağı olabilirken, aynı zamanda bütün keşif ve icatların -en azından inovasyonun (yenileşim)- kaynağı olurlar. Yazıp söylemesek de (...dir) ile biten yargı ifadelerimizi söyleyip yazmadan önce (eğer ise / eğer değilse)koşullarını aklımızdan geçirmeyi bir zihinsel alışkanlık haline getirebilirsek yaşamımızın ne kadar değiştiğini görebiliriz.
35	Ezber, kuşkusuzluk, sorgulanamazlık	https://bit.ly/3M0AZCn	Kuşkusuzluk, bir bilginin “değişmez tek doğru” olarak benimsenmesi, öyle olduğuna ilişkin kalben duyulabilecek güvenin akıl yoluyla (sorgulama) tahkik edilmeyişidir. Merak kökenli kuşku ile birleşik olmayan her bilgi «kuşkusuz bilgi» olup, «kuşkusuzluk” bir öğrenme yöntemi olan «akılda tutma (belleme)» değildir. Kuşku; edinilen bir bilgi, beceri ya da davranışın mutlak olmadığı, herhangi bir ifadenin, ancak belirli bir referans sistemine «göre» doğru iken, bir başka sisteme göre ise yine doğru olabileceği gibi -olmayabileceğinin de- idrakidir
40	Koz	https://tinaztitiz.com/capraz-kozar-sistemi/ https://kavrammutfagi.com/kavram/koz--capraz-koz	Küresel rekabet düzeninde, ortalama olarak daha az uyuyan bir toplum çok uyuyandan; daha hızlı yürüyebilenler yavaş yürüyenlerden; yabancı dili daha iyi bilen diplomatlara sahip olanlar sahip olmayanlardan ya da daha iyi bilgisayar programı yazabilenler yazamayanlardan daima daha önde bulunmaktadır. Daha önde bulunmanın ödülü refah ve mutluluk, geride kalmanın bedeli ise işsizlik, gelir yetmezliği, sorunlarını çözememe gibi hastalıklardır. Bunu sağlayan kavram “koz”dur. Bu ve benzeri yarışlarla dolu küresel rekabet ortamının değişmez motifi, çeşitli toplumlar arasındaki doğrudan ya da dolaylı “çatışma”lardır. Türkiye’nin görünürde hiçbir konuda çatışmadığı bir ülke, çatışma içinde olduğu bir ülkeyle ilişki içindeyse, o da çatışmanın taraflarından birisi demektir. Bir çatışmada tarafların her birinin elde etmek istediği, çatıştığı rakibine karşı varsa doğrudan üstünlüklerini kullanarak, bu yok ya da yetmiyorsa rakibinin güçsüz yanlarını kullanarak, bu da yetmiyorsa kendisi ve rakibinin dolaylı ilişkilerini değerlendirerek üstün duruma gelebilmektir. Bunların tümüne verilebilecek ad “koz”dur.
45	Sorun kimyası	https://bit.ly/470zcqg	“Madde Kimyası”, çeşitli maddelerin hangi elementlerden oluştuğu, bunların aralarında nasıl bileşikler yapıp ayrıştığı, sıcak, soğuk, basınç gibi dış etkenlerin bunları nasıl etkilediği gibi

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			soruları açıklar ve bu yolla da insanoğlunun gereksindiği yeni maddeleri nasıl yapabileceği konusunda ona yol gösterir. “Madde Kimyası” bütün bunları, maddeleri oluşturan “elementler” ve bu elementlerin birleşip ayrışmalarını düzenleyen “kanunlar” yoluyla yapar. “Sorun Kimyası ise madde kimyasına benzetilerek üretilmiş bir deyim olup, benzer şekilde sorunların hangi elementlerden oluştuğuna, aralarında nasıl yeni bileşikler yaptığına, mevcut bir sorun bileşiğinin onu oluşturan elementlerine nasıl ayrıştırılabileceğine, bir sorunun bileşik mi yoksa temel element mi olduğuna nasıl karar verileceğine ilişkin konularla uğraşır. Görevi içinde sorun çözme işlevi bulunan herkes (yani istisnasız herkes) bu önemli kavramı bilmelidir. Aksi halde elindeki sınırlı kaynakları (zaman, enerji, bilgi, para gibi) sorun bileşiklerini oluşturan elementleri değil, birer adlandırmadan ibaret olan (y.enflasyon, trafik kazaları, deprem, sel vb) sorunları boş yere çözmeye çalışır. Beyaz Nokta’nın sorun çözme disiplinine kazandırdığı en önemli kavramlardan birisi Sorun Kimyası kavramıdır.
50	Tazmin Yasası	https://kavramutfagi.com/kavram/tazmin-yasasi	Tazmin Yasası deyimini, bir dizi gözlem ve onları destekleyen Gaia Kuramı’nın öznel bir birleşimine verilen adlandırmadan ibarettir. Buna göre; <i>“Bildiğimiz ve henüz varlığından haberdar olmadığımız tüm canlı ve cansızlar bir bağlantılı bütün olarak, o bütüne uyum göster(e)meyenleri içinden atıp yenilerini üreterek yeni dengeler oluşturur. Bu süreçte, bütünün herhangi bir ögesinin görmezden gelinebilecek her hakkı, o varlıkla etkileşim halindeki diğerlerince yeni bir denge kurulana kadar diğer varlıklardan orantısız da olabilecek ölçülerde tazmin edilir.”</i> kuralı, tüm doğanın nasıl işlediğini ve buna insanın da dahil olduğunu söylemektedir.
55	Zarar Verme	https://bit.ly/3XghPig https://bit.ly/4dNL4hQ	<i>“Medeni bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde, onun iradesi dışında, haklı olarak kullanılabilecek tek güç, başkalarına zarar verilmesini önlemektir.”</i> Bunun bir benzeri daha önce Fransa’nın 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde şu şekilde ifade edilmiştir: <i>“Özgürlük, başka hiç kimseye zarar vermeyen her şeyi yapma özgürlüğünden ibarettir; dolayısıyla her insanın doğal haklarını kullanmasının, toplumun diğer üyelerinin de aynı haklardan yararlanmasını sağlayan sınırlar dışında hiçbir sınırı yoktur. Bu sınırlar ancak yasalarla belirlenebilir.”</i> Daha önceki ifadesini Thomas Jefferson’ın 1785 tarihli “Virginia Eyaleti Üzerine Notlar” adlı eserinin 17. sorgusunda (Din) bulmaktadır: <i>“Hükümetin meşru yetkileri sadece başkalarına zarar veren eylemleri kapsar.”</i>
57	Sosyal Tohumlama (Zamana yaymak)	https://kavramutfagi.com/kavram/sosyal-tohumlama-	<i>Yaşam alanlarımızın (eğitim, aile, iş, eğlence, öğrenme, ibadet, inanç, gönüllülük ve benzer) bir veya daha çoğunda, tek kişilerce dahi ortaya atılıp uygulanarak küçük ölçekli olumlu farklar yaratabilen; ama bir araya geldiğinde daha gözlenebilir bir dönüşüme yol açabilecek davranışlar.</i> Geniş açıklamalar ve üretilen tohumlar için bkz. www.sosyaltohumlama.com

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
B Sınıfı Kavramlar (11)			
60	Açmaz Kıрма (breaking compromise)	https://tinaztitiz.com/wp-content/uploads/2012/05/strateji.ppt https://bit.ly/3f9GwXP	“Strateji” kavramı gündelik kullanımda “büyük hedeflere yönelik sorun çözme yöntemi” anlamında, zaman zaman da sıradan amaçlara yönelik sorun çözme yöntemi olarak kullanılıyor. Strateji’yi diğer sorun çözme yöntemlerinden net olarak ayırt eden özellik ise onun “açmaz kıрма” özelliği. Açmaz, tanım olarak: Birbiri ile karşılıklı denge içindeki iki değişkenin, birisindeki artış ve azalışın diğerinin aksi yöndeki değişimine yol açması; bu nedenle de değişkenlerden birisinde diğerini etkilemeyecek bir değişimin yapılamayışı olarak tanımlanıyor. Stratejik çözüm ise, bu dengeyi kırabilecek özellikteki yaratıcı çözümlere deniliyor. Bir örnek: İki boksörden kolları uzun olan (ki bu rakibine göre değiştirilemez bir üstünlüktür) karşısındaki kısa boylu kişinin bu açmazı kırabileceği çare, Muhammed Ali’nin hızlı ayak oyunları ile rakibinin gardını yenilemesine (dolayısıyla da kol uzunluğu üstünlüğünü kullanamayışına) yol açmıştır.
65	Kozsuz Meydan Okuma	https://tinyurl.com/mtsy967p https://tinaztitiz.com/capraz-kozi-ar-sistemi/	Bir zoologdan alınan bilgiye göre hindiler tüylerini birkaç sebeple kabartırlarmış: Birincisi, üşüdüklerinde tüyleri arasındaki hava boşluklarını artırarak ısı dengesini kurmak, ikincisi ise bir tehdit karşısında daha büyük görünerek düşmanını caydırmak imiş. (Tehdit karşısında son derece vahşi olabilen aylarla karşılaşınca yüksek sesle bağlamak ve görüntüsünü büyütmeyle çalışmak da yarar sağlarmış). Aslında bu ikincisi tüm canlılarda (insanlar dahil) vardır. Filmlerde silah çekmeye hazırlanan kovboyların kollarını kabartmalarının bir nedeni silaha davranırken kollarının bedenlerine sürmemesi, ama daha önemlisi irice görünüp karşısındakinin gözünü korkutmaya çalışmak içindir. Muhtemelen tüm dünyaya isteklerini kabul ettirmekte kullandıkları <i>iri sopa ideolojisinin</i> mucidi A.B.D.nin 26. Başkanı T.Roosevelt de, ilk çağlarda son derece yaygın bir yaptırım aracı olan “yüksek sesle bağırıp, korkutucu görünmeye çalışma”nın artık işe yaramadığını fark ederek “koz tabanlı sopa” ideolojisini (henüz adı koyulmadı) icat edip şöyle sloganlaştırdı: “Yumuşak konuş ama elinde iri bir sopa taşı; daha ileri gidebilirsin”. Bu kavramın ortaya çıkışından sonra bağırma ve kol kabartmayı terkeden kimi toplumlar (gelişmiş deniliyor) süratle koz geliştirmeye, deyim yerindeyse “Koz için Ar-Ge” amacıyla para ve çaba harcamaya başlayıp, gelişmekte olan toplumların kaynaklarını ince-orta-kalın sopalarla kendi toplumlarına transfer etmeye başladılar. Bütün bunlar -görmek isteyenler için- açıkça ortada iken, gelişmekte olan toplumlar ses ve görüntü büyütme konusunda çaba harcadılar ve halen de harcamaya devam ediyorlar.
70	Maksim (Kurucu İlke)	https://kavramutfagi.com/kavram/maksim https://bit.ly/3SdGzUe	Bir kavramı en kısa ama yine de ayırt edilebilir şekilde tanımlayabilecek <i>köşe noktası niteliğindeki</i> özelliklerine verilen addır. En iyi örneklerden birisi, “sokaktaki kişinin bilim hakkında bilmesi gereken örneğin 10 maksim neler olabilir?” sorusuna verilen (bkz soldaki ikinci bağlantı) cevaptır.

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
75	Egemenlik	https://tinaztitiz.com/egemenlik-kimindir-ve-kim-kullanir/	Egemenlik TDK sözlüğüne göre <i>Milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi; buyruk, hüküm, hükümlanlık, hâkimiyet: "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir."</i> Daha somut olarak birey, kurum ya da toplum ölçeğinde "tercih yapabilme hakkı" dır.
80	Süzgeç Kavram	https://bityl.co/Ru28	Yaşam boyu çeşitli sorulara cevaplar ararız. Eğer soruların önünü kesecek bir "toplu cevap" (ideolojik, siyasi ya da sorgulamaya kapalı bir dini yorum) ile karşılaşılmayacak kadar şanslı isek, bulabildiğimiz cevaplarla sınırlı, ama giderek genişlemeye açık bir evren tasavvuru[2] oluştururuz. Bilim de dini imân da ancak öyle bir genişleme süreci yoluyla ortaya çıkabilir. Bebeklikten başlayarak -çoğu beslenme ve güvenlikle ilgili- sorular ebeveyn tarafından doğrudan fiilen cevaplanırken, daha sonraları okul ve sosyal çevre yoluyla her soru için alternatifli cevaplar ile karşılaşılır; bunlardan önceden (bebeklikte) cevaplanmış olanlarla çatışmayan ve de daha çok soruya cevap veren birileri seçilir ve her bir seçilen cevap aynen bir süzgeç gibi, artık yeni sorulara cevap adaylarını süzer, gerisini "yanlış" olarak niteler.
85	Kök neden, hayalet neden, kaynak neden/sorun	https://bit.ly/4dWtzvJ (Sah.2) https://bit.ly/4dBgPLd https://bit.ly/4dRqjSZ https://bit.ly/4dD5RF3	Aydınlanma'nın en belirgin göstergelerinden birisi (belki de başlıcası) "nedensel (rasyonel) düşünme" ; onun da temel kavramlarından başlıcası kök-neden 'dir (root-cause). Bir soruna doğrudan yol açmamakla birlikte öyle sanılabilecek nedenlere ise hayalet-neden ve o tür nedenlerin yarattığı sorunlara da hayalet-sorun (phantom-cause/ problem) denilebiliyor (Bkz. Hayalet-neden/sorun)
90	Koşullanmama Hakkı: Sıfırıncı Hak	https://tinaztitiz.com/kosullanmama-hakki/ https://tinaztitiz.com/3112/	BM İnsan Hakları listesinin 1nci maddesi "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar." şeklindedir. BN tarafından bundan önce -termodinamiğin sıfırıncı maddesine benzetilerek- bir sıfırıncı madde önerilmektedir. Bu, "koşullanmama hakkı" dır. Herhangi ideolojik, dini, kültürel vd öğretinin tekliği yolunda, tekrar, beyin yıkama, tehdit, güven istismarı ve diğer yollarla "kuşkusuzluk ve sorgulanamazlık " yaratılması.
95	Önce Anla	https://bit.ly/4dW9XYu	"Anlamadığını yapma" biraz iddialı görünse de hemen herkesin anı dağarcığında, anlamadan yaptığı hemen her işten ziyanlı çıktığı yolunda bir acı hatırası, pişmanlığı vardır. Çoğu, ezberlerimiz ve/ya hayır diyememek nedeniyle, ama niçin yapmamız gerektiğini de sorgula(ya)madan yaptıklarımızdır. Bu Sosyal Tohum'un ikiz kardeşi sayılabilecek bir diğeri "Önce Anla" olup, gerek eğitimde gerekse yaşamlarının her aşamasında çocuk ve gençlerimize hediye edilebilecek bir Sosyal Tohum varsa o da "Önce Anla" dır.
100	Sorun Stoku	https://kavramutfagi.com/kavram/sorun-stoku	"Sorunlar Bulamacı" maddesinde açıklananlar toplumun önünde bir yığın ya da stok oluşturur; toplumun sahip olduğu Sorun Çözme Kabiliyeti'nin (SÇK) düzeyine göre, Sorun Kimyası kuralları uyarınca giderek azalır ya da artar. Bu stok, "avcı toplumlar*" için sömürülecek kaynak anlamına gelir. (*) Avcı Toplum deyimi ilk defa bu belgede kullanılmaktadır. Bkz Avcı Toplum.

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
101	Onurlu Hata	https://kavramutfagi.com/kavram/onurlu-hata	Tekrarlanmayan, ders alınan ve öğrenme amacıyla yapılan hatalardır. Diğer yandan, tekrarlanan, uyarıya rağmen dikkate alınmayan hatalar ise onursuz hata grubundadır. "Kişinin, kendine tanımlanan alan içindeki kararları, olası risklerini hesaplayarak alması ve sonuçlarına da katlanmasına inisiyatif kullanma"; bu durumda kişinin bağlı olduğu üstün, olası riskleri üstlenerek, ortaya çıkabilecek zararları, birer öğrenme fırsatı olarak görmesi ise "onurlu hata" olarak adlandırılıyor.
105	Zengin Öğrenme Ortamı	https://kavramutfagi.com/kavram/zengin-ogrenme-ortami--zoo--	Çeşitli öğrenme fırsatlarının aynı bir –fiziki ve/ya sosyal- ortam içinde içiçe bulunması durumudur. Örneğin, bir kişinin, bu doğa yürüyüşünü tek başına yapması halinde ise bu defa aynı güçlükleri ya tek başına aşmak ya da evvelden sahip olmadığı yeni yardım kaynakları bulmak zorunda kalır. Böylece, ilk duruma (grup yürüyüşü) göre daha <i>zengin öğrenme fırsatlarıyla</i> karşılaşmış olur. Bu, ilkinde göre daha <i>Zengin Öğrenme Ortamı</i> demektir. Bu doğa yürüyüşü sırasında parasını çaldırması, hastalanması, kötü niyetli kişilerle karşılaşması, evvelden tahmin edilemeyen güçlükler doğması gibi faktörler yeni <i>öğrenme fırsatlarıdır</i> ve öğrenme ortamını giderek zenginleştirirler. Doğal ya da yapay ZOO'nın ortak yanı, hepsinin de kişilerin konfor alanlarını genişletmelerine fırsat yaratmalarıdır. Kuşkusuz, her fırsatın bir risk ile birlikte anılması gerekir. Bunun için de <i>katlanılabilir risk</i> kavramı dikkate alınmalıdır.
C Sınıfı Kavramlar (13)			
110	Korkmama Özgürlüğü, Korkusuzluk Hakkı	https://tinyurl.com/55y8pv3u	Apartman YKlarından, yerel yönetimlere ve merkezi idareye kadar tüm yönetim birimlerinin tartışmasız ortak görevi " bu birimler içindeki dirlik ve düzeni sağlamak yoluyla, o çevredeki insanların, eksik ve/ya yanlış karar ve uygulamalar nedeniyle bir zarara uğrama korkusundan uzak tutmak "tır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne göre "korkmama özgürlüğü" temel bir insan hakkı olarak sayılmıştır. 6 Ocak 1941'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Franklin D. Roosevelt bunu Ulusun Birliği (State of The Union) konuşmasında "Dört Özgürlük*" den biri olarak nitelendirdi ve daha sonra "Dört Özgürlük Konuşması" olarak anıldı. (Bkz. Wikipedia Four Freedoms) Dört özgürlük: İfade, İbadet, İstek / Talep ve Korkmama
115	Büyük Sopa (The Big Stick) ideolojisi	https://tinyurl.com/mtsy967p	<i>Büyük sopa</i> ideolojisi, diplomasisi, felsefesi veya politikası, Theodore Roosevelt tarafından sıkça söylenen bir deyimde atıfta bulunur; " <i>yumuşak konuş ve büyük bir sopa taşı; daha uzağa gidersin</i> ". O dönemde Amerikan basını ve bugün birçok modern tarihçi, Roosevelt'in yönetimi sırasındaki dış politika pozisyonlarını tanımlamak için "büyük sopa" terimini kullandı. Roosevelt, dış politika tarzını " <i>zeka ile önceden düşünme ve olası herhangi bir krizden yeterince önce kesin</i>

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			<i>bir şekilde hareket etme</i>" olarak tanımladı. Roosevelt tarafından uygulandığı şekliyle, büyük sopa diplomasisinin beş bileşeni vardı. (1) Rakibin dikkatini çekebilecek ciddi bir askeri kapasiteye sahip olmak, (2) Diğer uluslara adil davranmak, asla blöf yapmamak, sadece hazır olduğunda sert vurmak, ve rakibin yenilgisinde yüzünü kurtarmasına izin vermeye istekli olmak, (3) Fikir, barışçıl bir şekilde müzakere etmek ama aynı zamanda işler ters giderse güçlü olmak, (4) "Büyük sopayla", yani askeri güçle tehdit etmek, Machiavelli'nin ideallerine benzeyen siyasi güç arayışını ima eden Realpolitik fikriyle sıkı bir bağ içindedir. (5) Bu, uluslararası politikada güçler tarafından kullanılan silahsız bot diplomasisiyle karşılaştırılabilir. Bu ideolojinin aksi ise, <i>"sert konuş, ama sopan olmasın"</i> şeklinde ifade edilebilir.
120	eBeyin Fırtınası	https://bit.ly/4fDSVQP	eBF (internet üzerinden beyin fırtınası), beyin fırtınası tekniğinin dijital ortamda uygulanmasıdır. Fiziksel olarak bir araya gelmeden, internet üzerinden gerçekleştirilen bu yöntemde amaç, katılımcıların rahat bir ortamda fikirlerini özgürce ifade etmelerini sağlamaktır.
125	Gözetimsiz sınav (Onur Sınavı, Honor Code)	https://tinyurl.com/ysjnr3mx https://tinaztitiz.com/gozetimli-sinav/ https://tinaztitiz.com/7965/	Sınavlarda, olası kopya girişimlerini engellemek amacıyla bir gözetmenin sınava tabi tutulan kişileri gözetlemesi yerine, onların onurlarına güven gösterilerek başlarında gözetmen bulundurulmamasıdır. 1921 yılında A.B.D.de Stanford Üniversitesinde uygulanmaya başlanan bu sistem ilk bakışta eğitimin bir aracı ile ilgili görünse de aslında ahlaki açıdan derin etkilere sahiptir. Başında kopya girişimine karşı gözetmen bulundurulması halinde kişiye saklı içerik yoluyla şöyle iki mesaj (uzun yıllar boyunca) verilmektedir: (1) <i>"Sizi gözetleyen birisi olduğunda dürüst davranın; gözetleyen yoksa dilediğinizce davranabilirsiniz"</i>. Bu mesajın olası sonuçları açıklamaya gerek olmayacak kadar açıktır. (2) <i>"Sizler ve herkes güvenilirmez kişilersiniz. Birbirinize güvenmeyin"</i>. Günümüzde toplumumuzun hakim renklerinden birisinin güvensizlik olduğu düşünüldüğünde bu ölümcül hastalığın bir kaynağının da gözetmenli sınavlar olduğu anlaşılabacaktır.
130	Her şey enerjidir	https://bit.ly/4dBLBDG	Yanda verilen bağlantı, insan emeği ve refah da dahil her şeyin bir enerjiden oluştuğunu, refah transfer etmek isteyenlerin niçin enerji türevlerine göz diğini somuta indirgemıştır. Sorun Çözme'nin de ancak sürdürülebilir enerji kaynaklarına sahip olup (ayrıca onları sömürülere karşı koruyarak) işleterek mümkün olabileceğini gösteriyor.
135	İkili Kalıtım Kuramı (Dual Inheritance Theory)	https://tinyurl.com/yndj7bwf	Gen-kültür ortak evrimi olarak da bilinen İKK (İkili Kalıtım Kuramı), insan davranışlarının, etkileşim halindeki genetik evrim ve kültürel evrim süreçlerinin ürünü olarak nasıl ortaya çıktığını açıklamak için, '80'lerin başları arasında geliştirilmiştir. İKK genetik evrimin, kültürel evrime paralel bir gelişim süreci olarak, insan türüne verildiğini kabul eder. İKK üç temel iddiada bulunur: (1) Kültür kapasiteleri uyum sağlamaktan kaynaklanır (2) Kültür evrim geçirir (3) Genler ve kültür ortak evrilir.

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			Toplumsal sorunlarımızın anlaşılması açısından hemen hiç dikkate alınmayan bu açıklama aslında daha dikkatle ve ilk neden gibi dikkate alınmaya değerdir.
140	İmkansız Mümkün (plausible impossible)	https://bit.ly/4fQFqxI	Çocuk filmlerinin değişmez özelliklerinden birisi olan bu yaklaşım, toplum sorunlarına karşı çözüm önerilerinin de sık başvurulan bir yaklaşımıdır. Dilimize Alışılabilir İmkansız olarak da çevrilebilecek ve çocuklara yarı eğlence yarı yaratıcılık eğilimi kazandıran bu kavram, erişkinlerce kullanıldığında işe yaramaz ve zaman kaybettirici sonuçlara yol açmaktadır. "Walt Disney, çizimlerin ve animasyonun, antik tarihte (örneğin Mısır tanrıları, ejderhalar ve Yunan mitolojisinden çeşitli yaratıklar) ve Mickey Mouse ve Donald Duck gibi çeşitli çizgi filmlerde görüldüğü gibi imkansız şeyleri mümkün gibi gösterdiğini açıklıyor. Bu bölüm ayrıca, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (1937) filminde kullanılmamış ve sonunda final filminde yer almayan bir sahnenin tamamlanmamış bir versiyonunu içeriyor.
141	Kanonik / Lakonik İfade	https://kavramutfagi.com/kavram/lakonik-kanonik-ifade	Bir ifadenin anlamı değişmeksizin olabilecek en kısa şekilde ifadesi demektir. Matematik (ve bilişimde) kanonik ifade " <i>herhangi bir mantık ifadesinin, ayrılmış en küçük birimlerin bileşeni halinde yazılması</i> " iken; yazım dilinde lakonik " <i>çok az ifade kullanılarak bir fikri ifade etmeyi tanımlamakta kullanılan bir söz sanatı</i> " olarak ve tanımlanmaktadır. "Spartalı" kelimesi, kendinden emin, basit, tutumlu ve sade anlamına gelir. Özlü ve öz anlamına gelen laconic kelimesi, konuşmanın kısalığını takdir eden Spartalılardan (ve o alışkanlığa sahip insanların yaşadığı Lakonia bölgesinden türetilmiştir.
145	Kirli Çıkar Çatışması (Conflict of Interest)	https://tinyurl.com/m2kvzk3k	"Bir konudaki çıkarın korunması görevini üstlenen birisi, aynı konuda kendisine çıkar sağlayamaz", çıkar çelişkisi kavramının açıklamasıdır. Ne ithal edilmesi gerektiği bilgisi hariç her şeyi ithal edebilen toplumumuz, kavram ithalinin önemini ne yazık ki henüz fark edememiştir. Medeni toplumlar gibi olabilmek için onların davranışlarını taklit eden insanımız, onların davranışlarını düzenleyen kavramların farkında değildir sanki! Bu eksik kavramlardan birisi de, "çıkar çelişkisi"dir ve yalnız temsilcileri değil, halkın -büyük bir çoğunluğu- her an ve hiç gözünü kırpmadan bu kavramın ifade ettiği kuralı çiğnemektedir. Taksi şoförü, elindeki "istediği konfor düzeyinde araç sürme yetkisini, en kısa sürede varmak ve dolayısıyla da yolcusunu azami derecede rahatsız etmek" yönünde kullanırken çıkar çelişkisine düşmektedir. Kamu veya özel kesimdeki satın alma görevlisi, satın alacağı malı kimden alacağına karar verirken, kendisine avanta sağlayan satıcıda karar kılarken de çıkar çelişkisi içindedir. Ticarette uğraşan gazete ve TV'ler, bankacılık yapan sanayici, elindeki bilgileri borsada para kazanmak için kullanan yetkili, yurtdışı görevleri, para kazanmak, eşya almak, çocuğunu okutmak ya da geleceğini güvenceye almak için kullanan kamu görevlisi, ellerindeki imkanları kendilerine çıkar sağlamak için kullanılmaktadırlar ve hepsi çıkar çelişkisi içindedirler. Sağladıkları çıkarların küçük olması, ellerindeki yetkilerin sınırlı olmasıyla ilgilidir. Taksi

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			şoförünün kendini emekli edebilecek hali yoktur. Dikkatli bakılırsa toplumdaki hemen herkesin çıkar çelişkileri içinde bulunduğu görülecektir.
150	Küme Akı (swarm intelligence)	https://kavramutfagi.com/kavram/kume-akli-zekasi	Balık sürüsü ve bu gibi birlikte ve bir kolektif akıl çerçevesinde hareket eden kuş, balık, karınca gibi sürülere swarm adı verilmekte olup, bu tür kümelerin ortaya koyduğu birleşik akla "küme akı" veya "küme zekası" denilmektedir. (bkz. https://goo.gl/nK2c2C)
155	Yıkıcı Bencillik (ve mücadele stratejisi)	https://tinyurl.com/2wmr6hav https://tinyurl.com/4667spzt https://bit.ly/3XlqtMA https://tinyurl.com/2a5zbp55 https://bit.ly/3f9GwXP	Bencillik (egoizm) genel anlamıyla bireyin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ile ilgilidir. Genel olarak iki tür bencillik söz konusudur: Gözetici veya yıkıcı bencillik. Egoizm ile şunlardan biri kastedilmiş olabilir: (1) Psikolojik bencillik: Bireylerin her zaman kendi çıkarları için hareket ettiği savunan doktrin, (2) Etik (ahlaki) bencillik: Bireylerin her zaman kendi çıkarlarına uyan şeyi yapmalarının doğru olduğunu savunan doktrin. (3) Gözetici (rasyonel) bencillik: İnsanların -diğer varlıkları da gözeterek- kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesinin rasyonel olduğunu savunan doktrin. (4) Yıkıcı bencillik: Kendi çıkarlarını, başkalarının çıkarlarını çiğneme pahasına gözetken bencillik türü. Yıkıcı (rasyonel) ve yıkıcı bencillik arasındaki sınırı belirleyen, başkalarının da çıkarlarının gözetilip gözetilmediğidir. Birlikte varolma (co-existence) bu ayrıma göre oluşmaktadır. Yıkıcı bencillikle mücadele için bir BN belgesi mevcuttur (bkz. https://bit.ly/3f9GwXP)
160	Zihinsel virüsler	(No 1-4 virüs) https://bit.ly/3Xi22iO (No 0) https://bit.ly/3XgGX8p (No 6) https://bit.ly/4cE249h (No 7) https://bit.ly/3AMbsdw	Zihinsel Virüs bir benzetmedir. Nasıl ki biyolojik virüsler canlı organizmasının işleyişini bozup hastalıklara yol açıyorsa, bunun zihinsel işlevleri bozup doğru düşünme yetisini bozan etkenler de benzer bozulmalara yol açıyor. Bunlar, dillerimize yapışp kültürümüzün neredeyse ayrılmaz bir parçası haline gelmiş kalıp söylemlerdir.
161	Parçalanmış süreç		Bir süreç birden fazla kişi ya da birim arasında paylaştırılarak yapıldığında -ki çoğu öyle yapılmak zorundadır-, her kişi ya da birim yalnızca kendi iş parçasından sorumlu hale gelir ve sürecin bütünü görünmez hale gelebilir. Eğer: a. Kişilerin ya da birimlerin işleri tanımlanmış, ama bunların, içinde yer aldıkları süreçler tanımlanmamış ise veya b. İşler ve süreçler tanımlanmış, ama görevli kişiler bir takım oluşturmamış iseler, bu gibi hallerde ilginç bir durum ortaya çıkar: kişiler işlerini yapmış olurlar, fakat bu işlerden oluşan sürece ait sonuçlar ya "zamanında" ve/ya "tam" elde edilemez. Bu tür süreçlere "parçalanmış" denilebilir.
D Sınıfı Kavramlar (38)			
165	Birleşik Akıl	https://kavramutfagi.com/kavram/birlesik-akil	Birleşik Akıl (BA), birden fazla kişinin, bilgi, deneyim, sezgi gibi kaynaklarını, düşünebilme yetilerini sınırlandıran "Akıl Daraltıcılar"ı kontrol altına alarak bir araya getirmeleri sonunda ortaya

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			çıkabilecek düşünsel kapasiteye verilebilecek bir addır. BA yerine (yetkin akıl), (sinerjik akıl) gibi terimler de kullanılabilir. BA, bir çeşit Ortak Akıl (OA) sayılabilirse de OA genellikle tek akılların alternatifi olarak görülür. Fiiliyatta ise OA oluşumlarında -her ne kadar aksi iddia edilse de- katılımcılar genelde ortadaki soruna odaklanmış görünse de, gerçekte “her biri ortadaki sorunun çözümünden kendisine azami yararın nasıl sağlanabileceği” peşindedir. BA ise, tüm katılımcıların ancak ve sadece ortadaki sorunun çözümü peşinde de olduğu akıl yürütme yöntemidir. Bkz. Yetkin Akıl
170	Kolektif Akıl	https://kavramutfagi.com/kavram/kolektif-zeka	Kolektif zekâ (CI), birçok bireyin iş birliği, kolektif çabaları ve rekabetinden ortaya çıkan ve fikir birliği içinde karar vermede ortaya çıkan paylaşımlı zekâ veya grup zekasıdır. Bu terim sosyobioloji, siyaset bilimi dahilinde ve kitlesel eş düzey incelemesi ve kitle kaynaklı uygulamalar bağlamında ortaya çıkmaktadır. Oylama sistemleri, sosyal medya ve kitlesel aktiviteyi ölçmenin diğer araçları gibi fikir birliği, sosyal sermaye ve formalizm (biçimcilik) içerebilir. Kolektif IQ, kolektif zekâ terimi ile sıklıkla birbirinin yerine kullanılmasına rağmen, kolektif zekanın bir ölçüsüdür. Kolektif zekâ, bakteri ve hayvanlara da atfedilmiştir. Bkz. Yetkin Akıl
175	Doğrusal ve Döngüsel Mantık	https://tinyurl.com/mr28n6rh	Doğrusal Mantık gündelik yaşamda pek sık kullanılsa da gerçekte olayların çoğu Döngüsel Mantık uyarınca oluşur ve bu, sık sık anlaşmazlıklara yol açar. Örneğin faiz-enflasyon tartışmaları en belirgin örneklerdendir. Faiz ve enflasyon, çok sayıda etkileşimli öge sonunda ortaya çıkar ve aynen yumurta-tavuk döngüsünde olduğu gibi doğrusal mantıkla açıklanamaz. Yumurta ve tavuk ya da faiz ve enflasyon (ve benzeri yüzlerce olgu) için kullanılabilecek doğru terim, "..... ile birbirlerini döngüsel mantık uyarınca üretirler" şeklindedir.
180	Evren Tasavvuru	https://tinyurl.com/3myvp2j3	Evren tasavvuru, zihinsel kurgu (mindset) olarak da kullanılıyor. Muhtemelen tüm varlıkların –bu arada insanın- doğuşundan itibaren en güçlü arzularından birisi, içine doğduğu –her türlü- ortamı, en genel deyimle “evreni” duyu organları ve aklının verili kapasitesi yardımıyla canlandırmak (tasavvur etmek), bunun için de yine kendi doğasına uygun yollarla sorular üretmek ve cevaplarını aramak olmuş görünüyor.
185	Kültürel DNA ve onarımı	https://www.beyaznokta.org.tr/oku.php?id=1040	Aslında bu bir benzetme; <i>biyolojik DNA</i>’ya benzetilerek yapılmış bir adlandırma. Biyolojik DNA ise tüm kalıtsal özelliklerimizin kodlanmış olarak hücre içinde yer alan bir molekül. Öte yandan kültür ise içine doğduğumuz insan topluluklarında bulunan sosyal davranış, kurum ve normların yanı sıra bu gruplardaki bireylerin bilgi, inanç, sanat, yasa, gelenek, yetenek ve alışkanlıklarını kapsayan şemsiye bir terim
190	Soru Sorma, Doğru Soru, Soru Oluşturma Tekniği (SOT)	https://tinaztitiz.com/dogru-sorularisoreabilmek https://tinyurl.com/2un6bc9x https://soruolusturmateknigi.com/sot-nedir/	Soru ve doğru soru arasındaki fark siyah renk ve mesela bir meyve arasındaki farktan büyüktür. Herhangi bir sorun söz konusu olduğunda yüzlerce soru akla gelebilirken, sorunun çözümüne yardımcı olabilecek Doğru Soru(lar) ancak birkaç tane olup şu özellikleri taşırlar: Tekildirler (birden fazla ve özellikle de farklı cevapları olabilecek sorular bir araya getirilip soru formuna

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			dönüştürülmemiştir). İkincisi soru içinde kullanılan tüm kavramlar tanımlı ve belirlidir. Nihayet üçüncüsü süslerden, dolgu sözcüklerinde arındırılmıştır. Soru oluşturma Tekniği (SOT) ise, öğrencinin kendi sorularını sorarak öğrenmesinin düşünme becerilerini geliştirdiği gerçeğinden hareket eden, Öğretmenin ders işleme süreçlerinde işini kolaylaştıran ve verimini artıran bir araçtır. SOT, soru üretmek ve geliştirmek için yapılandırılmış bir yöntem. Farklı, yakınsak, ıraksak ve üst bilişsel düşünmenin karmaşık biçimleri, şaşırtıcı derecede basit, erişilebilir ve tekrarlanabilir bir teknikle öğrenilip uygulanabiliyor.
195	Nedensel (Rasyonel) Düşünme	https://bit.ly/3Zhpu1l https://bit.ly/3YXrds8	Herhangi bir “sonuç”a yol açan sebepler, nedensellik yoluyla sıralandığında genellikle bir ağaç yapısı ortaya çıkar. Ağacın en uçtaki dallarına kadar tüm nedenler söz konusu “sonuç”un ortaya çıkmasına değişik ölçülerde katkıda bulunurlar. Bu gibi durumlarda, sonuca yol açan başlıca nedenleri belirleyebilmek için mutlaka eleştirel (elemeye yarayan anlamında) (kritik > Gr. Krisis= elemek) düşünme yoluyla, çok sayıdaki nedenin önem derecesine göre sıralanması gerekir. Bu da, nedensel ve eleştirel düşüncenin birlikte kullanımının gerekliliğini göstermektedir
200	Av / Avcı Toplamlar	=	Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi uyarınca toplumun tatmin edildikçe artan gereksinimlerini başlangıçta yalnızca kendi ürettiği değerlerin değiş tokuşu (satışı) yoluyla karşılayan toplumlar, giderek güçlenir ve bu gücün, kendi dışındaki toplumların ürettiği değerleri bir yolla transfer ederek (bkz.) sağlanabileceğini de fark eder. Transfer başlangıçta barışçıl yollarla (ticaret), daha sonra (pazarlık gücünü artırmış olarak yine ticaretle), daha sonra daha sofistike yollarla (dış yardımlar vb, AID), daha sonra da zorla (bkz. <i>İri Sopa İdeolojisi</i>) yapılır. Bütün bu yollar kullanılırken, sömürülen toplumun sorun stokundan yararlanır. İAA (<i>İstsmara Açık Alan</i>) varsa sömürülür yoksa yaratılır (bkz. İAA yaratma algoritması https://bit.ly/4cHMXeS). Bu süreçte sömüren toplumlar avcı, sömürülenler ise av toplumlarıdır. Av ve avcı arasındaki tüm ilişkiler burada da geçerlidir.
205	Uzlaşmış kavramlar	https://tinyurl.com/yycrc7mp	Şeyleri farklı adlandıran, uzlaşmak da istemeyen, ama yine de birbirine baskı yapmayan iki insan da, “karşılıklı değerlere saygı” ve “ortak yaşam alanlarıyla sınırlı bir uzlaş”ya razı oldukları takdirde yine birlikte yaşayabilirler. Bir arada yaşaması güç olanlar, ortak yaşam alanları da dahil olmak üzere hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmayanlardır. Ama bunlar yine de bir şeyin farkındadırlar: hangi kavramlar üzerinde uzlaşmadıklarının! Bir insan topluluğu, hangi şartlar altında birlikte yaşama isteği duyar? Aynı Coğrafyada doğmuş olmak, pek bağlayıcı bir öge değildir. Toplum bilimciler, dil ve değer birliğinin birlikte yaşam için zorunlu koşullar olduğunda birleşiyorlar.

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			Dil ve değerler temelde sıkı bağlantılıdır. Belirli bir şeyi farklı adlandıran, ama bunun farkına vardığında uzlaşma yolunu seçen iki insan, değer uzlaşısı yoluyla birlikte yaşayabilirler. Şeyleri farklı adlandıran, uzlaşmak da istemeyen, ama yine de birbirine baskı yapmayan iki insan da, “karşılıklı değerlere saygı” ve “ortak yaşam alanlarıyla sınırlı bir uzlaş”ya razı oldukları takdirde yine birlikte yaşayabilirler. Bir arada yaşaması güç olanlar, ortak yaşam alanları da dahil olmak üzere hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmayanlardır. Ama bunlar yine de bir şeyin farkındadırlar: hangi kavramlar üzerinde uzlaşamadıklarının!
210	Beka ve türleri	https://bit.ly/3XbrOVU	Bir toplumun varlığını sürdürebilmesine verilen genel ad (beka) olarak biliniyor. Bu kavram daha çok toprak (vatan) olarak bilirse de gerçekte çeşitli bileşenlerden oluşuyor. Bunlar, toprak, sosyal sermaye ve bağlantı adresindeki diğer beka türleridir. Sosyal sermaye diğer beka türlerini üretebilir, ama aksi güçtür.
215	Katalitik Para	https://tinyurl.com/bdeypran	Devlet, vergilerle oluşan çok sınırlı bir kaynağa sahiptir ve bu kaynak ancak “en temel ortak ihtiyaçlar” doğrultusunda kullanılabilir. Sınırsız ihtiyaçlar ve sınırlı kaynak açmazı karşısında yeni bir kavrama gereksinim vardır: Bu kavram, “katalitik para”dır! Katalitik Para, devlet parasıdır ve tek başına satın alma gücü olmayan bir para olarak anlaşılmalıdır. Ancak halkın ya da kuruluşların kendi paralarıyla bir araya geldiği zaman bir işe yarayabilir.
217	Yarışımli Katkı (Challenge Grant)	https://www.kavramutfagi.com/kavram/yarisimli-katki--challenge-grant- https://www.bevaznokta.org.tr/projelerimiz-destek-icin-yarismali-ar	Yarışımli Katkı, genellikle bir devlet kurumu, şirket, vakıf veya tröst (bazen anonim olarak) olan bir tarafça (hibe veren), tipik olarak kar amacı gütmeyen bir kuruluşa veya eğitim kurumuna (hibe alan) bazı zorlayıcı şart(lar)ın tamamlanması üzerine ödenen fonlardır.
220	Katil Sözcük	https://tinyurl.com/47s6ehnr	Bu çalışma bir varsayıma dayanıyor: Düşüncelerin ifade edilebilmesi ve kastedildiği biçimde anlaşılabilmesi için kullanılan sözcükler –özellikle de soyut kavramları ifade edenler- üzerinde genel bir uzlaşma olmadığı gibi, bu bir sorun olarak da algılanmamaktadır. Karşılıklı yazışma ve/ya söyleşmeler sırasında bu uzlaşmazlık farkedildiğinde, taraflar kendi tanımlarını ileri sürmekte ve doğru (ve ortak) tanımın bu olması gerektiğini savunmaktadırlar.
225	Katlanılabilir Risk	https://tinyurl.com/e6syadyk	Katlanılabilir (üstesinden gelinebilir, başa çıkılabilir, tahammül edilebilir) Risk, yaşamın sonsuz çeşitliliği içinde karşılaşılacak durumları, -arasında bir gri alanla- ikiye ayırır: Fiziki veya sosyal yaşamda baş edilemez veya çok güç baş edilebilir zorluklar (ölüm, ağır yaralanma gibi bedensel zararlar ve/ya yerine koyulamayacak maddi zararlar gibi) yaratabilecek riskler bir gruptur. Diğer grupta ise bu tür zararlar yaratmayabilecek riskler yer alır. İki grubu tek kavramla ayırt edebilecek sözcük "sürdürülebilirlik" olabilir.

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
230	Sorunlar Bulamacı ve Yapı Taşları	https://tinyurl.com/3tku6ewf https://tinyurl.com/35xc4px9 https://tinyurl.com/yc66fdv2	Çevreciler, büyük deltaların on binlerce yıl boyunca yüksek tepelerden yağmur, rüzgar gibi etkilerle kopmuş taş parçalarının, yol boyunca ufanıp kum taneciklerine dönüştüğünü; bir bölümünün denizlere sürüklenirken belki biraz daha irilerin denizle karaların birleştiği yerlerdeki deltaları oluşturduğunu söylüyor. Bu benzetme kullanılarak bir küçük “sorun taneciği”nin nasıl bir sorun deltası (bulamacı) oluşturduğunu açıklanabilir. Ele alınacak sorun taneciği, “kötü yani okunaksız, imlası bozuk yazı”dır. Son derece yaygın haline gelmiş bir beceri yetersizliği. Öğrenilebilir, düzeltilebilir (ama sorun olduğu fark edilebilirse). Toplumu rahatsız eden çok sayıda “delta gibi olmuş” soruna böyle bakılmalı, sorun stoku (veya bulamacının) davranışları Sorun Kimyası kavramı kullanılarak elementlerine ayrılıp müdahale edilmelidir.
235	Sorun Çözme Kabiliyeti (Kapasitesi, SÇK)	https://tinyurl.com/bdebaw58 https://tinyurl.com/494ze7m4	İstenmeyen ya da gerçekleşebilmesinin önünde engeller bulunan durumlara “sorun”, bunu tamamen ya da kısmen gidererek katlanılabilir bir düzeye indirebilecek çarelere “çözüm”, bu yolda kullanılan araçlara “Sorun Çözme Aracı”, karşılaşılan sorunlar karşısındaki çözüm yeteneğine Sorun Çözme Kabiliyeti (ya da kapasitesi) denilmektedir. Bir kişi, kurum ya da toplumun Sorun Çözme Kabiliyeti, onun varlığını sürdürebilme (beka) kabiliyetini olduğu kadar Total Rekabet Gücünü de belirler. (bkz. Karmaşıklık Yönetimi)
240	Karmaşıklık Yönetimi (Complexity Mngmt = SÇ)	https://www.beyaznokta.org.tr/oku.php?id=306	“Sorun Çözme Kabiliyeti” maddesinde açıklanan terim, uluslararası literatürde Karmaşıklık Yönetimi (complexity management) olarak anılmaktadır. Terimi tanıtan ise Joseph A. Tainter olup, yanda verilen adres onun makalelerinden birisine aittir. (bkz. Sorun Çözme Kabiliyeti)
245	SÇ Araçları (SÇA)	https://bit.ly/3AGSeGw https://www.beyaznokta.org.tr/sca	Sorunların kökleri ve/ya istenmeyen sonuçlarını tamamen yada kısmen gidererek katlanılabilir bir düzeye indirebilecek çarelere “çözüm”, bu yolda kullanılan araçlara “Sorun Çözme Aracı” (SÇA) deniliyor. Bu araçlar her insanda bir SÇA Dağarcığı oluşturur. Dağarcıktaki araçlar kişinin yaşam biçimi, eğitimi, yakın çevresinin tercihleri, evren tasavvurları gibi etmenlerce belirlenirken; hangi durumda hangilerinin kullanılacağı ise kişinin yetenekleri (zeka vb) ve Akıl Daraltıcılarınca belirleniyor. <i>Dağarcık zenginliği ile kullanma becerisinin</i> farkına dikkat edilmelidir.
250	Sosyal (Beşeri) Sermaye	https://bit.ly/3AAi2DT https://bit.ly/3AApYFj	Beşeri sermaye, üretim faktörlerinin daha verimli kullanılmasını sağlayan tecrübe, bilgi, beceri gibi değerlerin toplamı olarak kabul edilebilir. Beşeri sermayenin temelde 6 tane ögesi vardır. (1) doğuştan gelen birtakım özellikler, zeka, <u>genom</u> özelliği, (2) Fiziksel yapının belirleyiciliği, (3) Eğitim, (4) Bildiği yabancı dil(ler), (5) Kişinin yetiştiği aile ve sosyal ortamı, ailesinin eğitim durumu, içerisinde olduğu sosyo ekonomik sınıf, yetiştiği ülke, (6) Duygusal zeka, kişilik, <u>yaratıcılık</u> . S/B Sermaye bir yandan da bir beka faktörü -hatta en önemli beka faktörü- olarak sayılmalıdır. (Bkz. Beka ve Türleri)
255	Hayalet-neden (phantom-cause)	https://bit.ly/3Z15Upj	<i>Hayalet-neden</i> kavramını anlayabilmek için, göz önüne bir nedenden kaynaklanan bir veya birkaç sorun getirilmeli. Bu birkaç nedenin de her biri yine bir veya birkaç soruna yol açar ve

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
		https://tinyurl.com/4nb8we4y https://tinyurl.com/3m9xve7r	süreç böylece devam edip giderek çoğalan bir <i>sorunlar ağacı</i> ortaya çıkar. Bu ağaç içinde tabandan tavana doğru ilerledikçe rastlanan sorunlara <i>hayalet-sorunlar</i> (HS) deniliyor. Bir HS'na yol açan altındaki sorunlara da <i>kök-sorunlar</i> (KS) adı veriliyor. Bir KS çözülmeksizin, onun yol açtığı HS'nun yol açtığı şikayetler ancak geçici olarak giderilebilir ve ardından -Sorun Kimyası uyarınca çoğalmalar nedeniyle- daha başa çıkılmaz formlarda sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu akıl yürütmeden çıkarılabilecek bir sonuç, en temeldeki kök-neden(ler)e erişip çözmeye çalışmanın en iyi çözüm olduğudur. Fakat bu defa da müdahale edilen kök-nedenin, yüzeyde ortaya çıkan hayalet-soruna etki yapması hem uzun süre gerektirecek, hem de her aşamada etki kayıpları nedeniyle derindeki etkilerin yüzeye erişmesinin etkileri azalacaktır. Bütün bunlar, sorunu tüm çevresiyle anlama ve müdahale aklı'nın ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. (bkz. Önce Anla ve Yetkin Akıl)
260	-meli / -malı yaklaşımı	http://bit.ly/2XNQben	Çözüm arayışlarını çıkmaza sokan alışkanlıklardan birisi de -meli/-malı türü temennilerdir. Kendisi ve sorumluluğu altındakilerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamak dışındaki konularla uğraşabilecek durumda olmayan kişilerin, toplumsal sorunlar konusunda (-meli/-malı) temennileri dışında öneri üretmesini beklemek haksızlık olur. Bu kesim dışındakilerin (genel olarak aydınlar) bireyler ve onların örgütlenmelerine dayalı oluşumlar için genel varsayımı "<i>yönetenler ve yönetilenlerden ibaret toplum yapısı</i>"dır. Burada da yönetilenler yanlış olduğunu düşündüğü konulardan şikayetçi olur ve onların düzeltilmesini ("<i>bizi yönetenler</i>" olarak adlandırılan) yönetenlere önerir. Bu yaklaşım, yönetenler demokratik teamül ve onların anayasalarda belirtilen hükümlerine uydukça olumlu sonuçlar verir.
265	Saklı İçerik	https://tinyurl.com/e9ffdkti	İnsanlar -ve özellikle de çocuk ve gençler-, kendilerine denilenlere değil davranışlara bakar onları örnek alırlar. Okullarda öğrenilmesi istenilenler yazılı olan müfredat'ı (içerik) oluştururken, bir de yazılı olmayan içerik yürürlüktedir. Bu içerik ilan edilmez ama gizli de değildir ve başta okul kurumu, ebeveyn ve çevre tarafından tutum ve davranışların dokuları içinde "saklı" olarak çocuk ve gençlere verilir.
270	Kar Küreyici Ebeveyn	https://tinyurl.com/3cnzzxt	Günümüzde anne babalar çocukları daha bebekken onlara uygun programlar oluşturmaya, hayatlarını planlamaya başlıyor. Buna aşırı ebeveynlik, her türlü programla zamanı tika basa doldurulan proje çocuğa da "aşırı programlanmış" çocuk deniyor. Aşırı ebeveynlik genellikle "helikopter ebeveynliği" olarak adlandırılıyor. Bunun bir üst aşamasında da kar küreyici ebeveyn tutumu (snow plow parent) ortaya çıkıyor. Bu tutumun sonucu bellidir: <i>Muhtaç erişkin yetiştirmek</i>.
275	Ezber Kalıpları	https://tinyurl.com/474fpv42 http://www.ezberkaliplarinisorgu.la.com/	"Yaygın ve yerleşik kalıp", bir diğer deyişle 'Ezber Kalıbı' deyimleriyle, sorgulama alanımızın dışında kalmış söylem kalıpları kastediliyor. İlk bakışta bu tür kalıplara <i>karşı olunduğu</i> gibi bir izlenim elde edilebilir; bu doğru değildir. Bu tür kalıplar genellikle zaman kazandırır, yaşamı kolaylaştırabilirler. Eleştirilmesi gereken kalıplar değil, bunların sorgulama dışı bırakılarak

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			"koşulsuz birer doğru" gibi kabul edilmesidir. Yani kalıplar değil, onların sorgulanmayışları yanlıştır. Buna göre çalışmanın amacı, çeşitli ezber kalıplarının, hangi koşullar altında geçerli olabileceklerini ortaya çıkarıcı sorular üretmek ve bu sorular sorulsaydı, alışılmıştan farklı hangi bakış açılarının ortaya çıkacağını tahmin etmektir. Varılmak istenilen hedef ise, bu yolla sorgulamaya dayalı düşünme biçimini (kritik düşünme) toplumumuzda yaygınlaştırmaya çalışmaktır.
280	Değer İletişimi	https://tinyurl.com/mpuczpcy	Ağızdan ya da kalemde çıkacak her sözcüğün mutlaka belirli bir amaçla kullanılmış olması anlamına gelmektedir. Diğer deyişle, her sözcüğün muhatapları açısından mutlaka bir <i>katma değer</i> taşıması demektir. Bunun nedeni salt zaman tasarrufu değildir. Bir ifadedeki her (süs, bilgiçlik gösterisi, ikna vb niyetli) fazla sözcüğün, ifadenin esas niyetini (1) gölgeleyip gözden uzaklaştırması, (2) doğru olmadığında diğer ifade elemanları için de güvensizlik yaratması ve (3) ifadenin muhatabında "kafası karışık, ağız/kalemi kalabalık" izlenimi yaratabilmesidir. Değer İletişiminin genel kuralı, "<i>her ifadenin muhatabına bir değer sunması</i>"dır. Tabii ki bunun için de muhatabın ihtiyaçlarının dinlenmesi, ihtiyaçlarının anlaşılması gerekir.
285	Psikografik profil	https://youtu.be/n8Dd5aVXLCc?si=AXLGAOuzCy2Ssqsf	Psikografi, "nüfus gruplarını psikolojik değişkenlere göre sınıflandıran pazar araştırması veya istatistik" olarak tanımlanmaktadır. Psikografi terimi, "psikolojik" ve "demografik" kelimelerinden türetilmiştir. Psikografiye yönelik iki yaygın yaklaşım, tüketicilerin faaliyetlerinin, ilgi alanlarının ve fikirlerinin (AIO değişkenleri) ve değerlerinin ve yaşam tarzlarının (VALS) analizini içerir.
290	Davranışsal iletişim (behavioral communication)	https://bitly.co/Rnnw https://youtu.be/n8Dd5aVXLCc?si=AXLGAOuzCy2Ssqsf	İletişimsel davranışlar, duyguların, ihtiyaçların ve düşüncelerin daha doğrudan ve açık iletişimin yerine geçecek şekilde ifade edilmesinde bireysel farklılıkları etkileyen psikolojik yapılarıdır. Daha spesifik olarak, iletişimsel davranışlar insanların kendilerini dolaylı mesajlar kullanarak ifade etme eğilimlerini ifade eder. İletişimimizin büyük bir kısmı aslında sözel değildir.
295	Anlamkırın sözcük	https://tinyurl.com/4zxwke8m	Dilbilgisi kurallarına uygun, ilk bakışta anlamlı fakat anlam bütünlüğünü koparan sözcük(ler)dir. Henüz konuşmayı tam öğrenememiş, ama büyüklerine özenerek, onların tavırlarını taklit eşliğinde, rastgele sözcüklerle cümleler kurmaya çalışan küçük çocukların konuşmalarına benzer, ifade oluşturma biçimini tanımlayan bir kavram olarak önerilmektedir. Benzer şekilde oluşturulmuş ve Adriano Celentano'un (Prisencolinsinainciusol) adlı şarkısı olup, bu tür "belli bir dili çağrıştıran ama o dille ilgisi olmayan" söz dizimlerine Gibberish denilmektedir.
300	Garcia'ya Mektup	https://tinyurl.com/53caws6k	"Garcia'ya Mektup" Elbert Hubbard tarafından 1899 yılında yazılan ve popüler bir makale haline gelen bir eserdir. Bu makale, Amerikan-İspanyol Savaşı sırasında Kuzey Amerika'daki İspanyol askeri varlığına bir mesajı iletmesi için ünlü kurye Andrew Summers Rowan'ın Kuzey

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			Amerika'nın güney kısmındaki General Calixto García'yı bulma görevini kabul etmesini anlatır. Hubbard, bu olaydan yola çıkarak, Rowan'ın olağanüstü kararlılığı ve sadakati hakkında bir makale yazdı ve iş dünyasında da benzer bir kararlılık ve sadakat örneği göstermenin önemini vurguladı. "Garcia'ya Mektup", okuyuculara, işlerinde daha iyi sonuçlar elde etmek için, işlerini sorumluluk bilinciyle, kararlılıkla ve sadakatle yapmaları gerektiğini hatırlatmaktadır.
305	Strateji	https://kavramutfagi.com/kavram/strateji	Dilimizde zaman içinde yol, yöntem olarak yerleşmiş bu kavramın gerçekteki ayırt edici özelliği, birbiri ile denge haline gelip “birisi istendik yönde değiştirildiğinde diğeri istenmedik yönde değişen iki değişkenin arasındaki bu açmazı kırabilecek özelliğe sahip olması” dır; yani “açmaz kırıcılık” (breaking the compromise). Bu özellik yüksek kavrama gücü (yani yetkin akıl) ile eş anlamlıdır. Bkz. Yetkin Akıl
310	Şimdi ve burada (Kısa Vade Tuzağı)	https://tinaztitiz.com/dostlara-acik-mektup-kisa-vade-tuzagi/	Toplumsal sorunlarımızın çözümü bağlamında en zayıf yönümüzü oluşturan özelliğimiz, “çözüm arayışlarının kısa süre içinde sonuç vermesi ve mevcut konfor düzeyimizi sıkıntıya sokmadan sonuçlanması alışkanlığı” dır. Halbuki toplumsal boyutlara erişmiş sorunların hemen hepsi zaman içinde -aynen jeolojide deltaların oluşması gibi- (bkz. delta) yavaş yavaş ama kararlılıkla oluşur; dolayısıyla da ani olarak giderilmesi neredeyse imkansızdır. Sorunlara çözüm arayışları -eğer günlük yaşamını sürdürmenin dışındaki gelecekle ilgilenme lüksü olmayan sokaktaki insanlar hariç tutulursa- içindekiler bu katı gerçekliğin bilincinde olmalıdır. Şimdi ve burada tutumu bir tuzaktır. Benzer bir işe yaramaz yaklaşım da -meli/-malı türü temenniye dayalı çözüm önerileridir. (bkz. -meli/-malı yaklaşımı)
315	BHAG (Büyük İddialı Sonuç) (Ülkü (vizyon, BHAG), öz niyet (misyon, temel varlık nedeni), özdeğerler)	https://tinyurl.com/yckanu3a https://tinaztitiz.com/sort-ve-kepin-misyonu-var-da/	Ülke çapındaki kuruluşların web sitelerindeki vizyon ifadeleri incelendiğinde görülebilecek bir sorun, vizyon sözcüğünün Türkçeye “uzak görüşlülük” olarak çevrilmesiyle başlamış görünüyor. Misyon ve vizyon ifadelerini, mensuplarının ceplerine yerleştirilmiş ve her belirsizlik durumunda ne yapacaklarını bilemediklerinde çıkarıp baktıkları birer pusula olarak değil, herkeste bulunan ve bizde de olmazsa ayıp olacak bir süs olarak gören kuruluşların büyük çoğunluğu oluşturduğu görülecektir. Bu sadece kuruluşlar için değil T.C. Devleti için de geçerli bir sorundur. Cumhuriyetin 100ncü yılının kutlandığı 2023 yılından birkaç yıl evvel başlatılan bir kampanya ile yüzlerce kamu kurumuna ve meslek örgütüne (100ncü yıl vizyonunuz ne olmalı?) şeklinde sorulmuş, onlar da alt birimlerine bu soruyu sorarak devletin birçok alandaki hedeflerini (hedef ve vizyon farkını dikkate almadan) gönüllerinden geçen iiri hedefleri (mesela 500 milyar dolar ihracat gibi) cevap olarak yazmışlardır. Büyük İddialı Sonuç (Big-Hairy-Audacious-Goal) ise Harvard Business Review tarafından, misyon, vizyon ve değerlerin nasıl belirlenmesi gerektiğini açıklayan makalesindeki adlandırmadır. (bkz. Vizyon-Misyon-Değerler)
320	Faydasız Sınıf	https://tinyurl.com/5n82br5k	2050'li yıllara doğru, yapay zeka ve tam otomasyon sonucunda, insanların istihdam edilebilirliklerinin azalmasıyla oluşacak sınıf. Türkiye açısından gerçek beka riski oluşturan bu kavram, 2050den çok önce şimdilerde farklı görüntüler altında ortaya çıkmıştır. Örneğin bir

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			demografik risk oluşturan sığınmacılar konusu, herhangi bir sosyal güvenlik talebinde bulunmadan köle gibi çalışmaya hazır olduğu için, örgütlü işçi ve diğer çalışan (doktor gibi) meslek mensuplarının işlerini tehdit etmekte; sığınmacılar giderse çoban bulamayıza kadar dayanmaktadır. Yandaki bağlantı içindeki adreslerin incelenmesi önerilir.
325	Kural kirliliği (Regulation Pollution)	https://bit.ly/472g3Vl	Çok sayıda -bazıları da birbirleriyle çelişen- kuralların oluşturduğu “soyut kirlilik”tir. Bu sorun sadece ülkemizin değil örneğin A.B.D.nin de bir sorunudur. Bir başkan seçimi sırasında bu kirliliği temizlemeyi vaat eden Clinton-Gore ikilisi, tüm mevzuatın yok sayılıp Kongrenin seçeceği bir Çar (Czar) tarafından mükerrerlerin ve çelişenlerin ayıklanmasını öngören (Mandate for Change) adlı bir manifesto yayımlamıştı. Bugün ülkemiz mevzuatında aynı konuda taban tabana zıt yasal hükümler mevcuttur.
330	(Aydın / Seçkin / Örnek) Tavır	https://bit.ly/4g9xBD4	Toplumun yüzlerce yaşam kesiti (<i>taahhüt, ticaret, sanayi, avukatlık, hekimlik, bilgisayar programcılığı, sürücülük, seyyar satıcılık, eczacılık, parlamenterlik</i> ve benzeri alanlar) içinde yer alan kişilerin niteliklerinin (bilgi-beceri, ahlâk, ruhsal sağlık gibi kalite özellikleri) bir istatistiksel dağılım gösterdiği kabul edilebilir. İki uç ve ortalarda yığılmaları olabilen bu dağılımlara göre, her yaşam kesitinde belli sayıda insan, o yaşam alanının en iyi pratiklerine, en yüksek ahlâk normlarına sahiptir. En azından istatistiksel olarak böyle olduğu söylenebilir. Bu yaşam alanlarının yüksek normlarına sahip olan kişiler aynı zamanda diğer açılardan da yüksek normlara sahip olmayabilirler. Bu yüzden bu gibi kişilere “seçkin kişi” denilmeyip, sadece belirli bir alandaki “tavırlarının” seçkin olduğu söylenebilir. Böylece, her yaşam kesitindeki yüksek nitelikli kişiler bir ağ oluşturabilirlerse, o alanın geride kalanları için bir referans teşkil edebilirler. Bu yapılanmaya Seçkin Tavır ağları adı verilmiştir.
335	Etik Güvence (taahhüt)	https://bit.ly/4fWfksG	Aydın / Seçkin / Örnek Tavır kavramında tanımlanan tavır sahiplerinin hem kendilerini haksız uygulamalardan korumak hem de tavırlarının yaygınlaşmasını sağlamak amaçlarıyla tek taraflı birer EtikTaahhüt (güvence) vermeleridir. Bu alışılmamış tutum kamuoyunda genellikle saflık (argoda avanaklık) olarak görülse de başarılı kurumların bu şekilde güvenceler vermeleri medeni dünyada çok yaygındır. Bir örnek için bkz. Trafikte SÖZ Güvencesi .
340	Birleşik Akıl Ağı	https://birlesikakilagi.com/manifesto	Kişi veya gruplara, öyle bir altyapı sunulım ki; 1. Temel amaçları aynı, ama farklı yaklaşım yol ve yöntemine sahip kişi ve gruplar, kendi kimliklerini bir üst kimlik içinde eritecek bir hiyerarşi içine girmeden örgütlenip iletişim kurabilecek prosedürler için verimsiz yollarda zaman kaybetmesinler, 2. İletişimleri için coğrafya ve zaman dilimi farklılıklarına bağlı olmasınlar, 3. Sorun teşhis (tanı), çözüm geliştirme ve uygulama konularında etkili yöntemlere (Küme Zekası gibi) kolay erişsinler ve de çeşitli kişi ve grupların birbirlerinden bağımsız ürettikleri sorunlar, çözümler bir veri-tabanı içinde biriktirilebilsin,

Cat/Sıra	Kavram	Bağlantı Adres	Kısa Açıklaması
			4. Bu platformdan her yararlanan, platformun gelişmesine de katkıda bulunabilsin. Ve böylelikle sorunlara daha etkili çözümler geliştirebilsinler.

İndeks - Dizin (alfabetik) (Kavram) > (Sıra No)		
Açmaz Kıрма 60	Gözetimsiz sınav 125	Önce Anla 95
Aydın 330	Hayalet-neden (phantom-cause) 255	Psikografik Profil 285
Akıl Daraltıcı 10	Her Şey Enerjidir 130	Saklı İçerik 265
Akıl-Sezgi Etkileşimi 05	İkili Kalıtım 135	Sorun Çözme (SÇ) Araçları 245
Anlamkıran sözcük 295	İmkansız Mümkün 140	Strateji 305
Av, avcı 200	Kanonik / Lalakonik ifade 145	Soru Sorma 190
Beka 210	Kar Küreyici 270	Sorun Çözme Kabiliyeti (kapasitesi) 235
BHAG (Büyük İddialı Sonuç) 315	Karmaşıklık Yönetimi 240	Sorun kimyası 45
Birleşik Akıl 165	Katalitik Para 215	Sorun Stoku 100
Birleşik Akıl Ağı 340	Katil Sözcük 220	Sorunlar Bulamacı 230
Büyük Sopa 115	Katlanılabilir Risk 225	Sosyal (beşeri) sermaye 250
		Sosyal Tohumlama 57
		Sömürüye Açık Alan 26
Davranışsal iletişim 290	Kirli Çıkar 145	Süzgeç Kavram 80
Değer İletişimi 280	Kök neden 85	Şimdi ve burada 310
Değer Transferi 25	Kolektif Akıl 170	Tazmin Yasası 50
Doğrusal ve Döngüsel Mantık 175	Korkmama Özgürlüğü 110	Uzlaşmış kavramlar 205
eBeyin Fırtınası 120	Koşullanmama Hakkı 90	Ülkü, öz niyet, özdeğerler 315
Egemenlik 75	Kültürel DNA 185	Yanlışlanabilirlik 15
		Yarışmalı Katkı 217

Eğer...ise / değil ise 30	Küme Akı 150	Yetkin Akıl 20
Etik Güvence 335	Koz 40	Yıkıcı Bencillik 155
Evren Tasavvuru 180	Kozsuz Meydan Okuma 65	Zarar verme 55
Ezber Kalıpları 275	Kural kirliliği 325	Zengin Öğrenme Ortamı 105
Ezber, kuşkusuzluk 35	Liebig Minimum Yasası	Zihinsel Virüs 160
Faydasız Sınıf 320	Maksim, Kurucu İlke 70	
Garcia'ya Mektup 300	-meli /-malı 260	
	Nedensel (Rasyonel) düşünme 195	
	Onurlu Hata 101	